

AZƏRBAYCAN DEVLƏTİ ELMİ TƏDKİKAT İNSTITUTU.
Dil və ədəbijat şe'bəsi Lugət komisjəsi.

АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ.
Отделение языка и литературы—Словарная комиссия.

A3-1
3678

AZƏRBAYCAN TURQ XALK ŞIVƏLƏRİ LUGƏTİ

(RYSÇA VƏ ALMANCA TƏRCUMƏSİLƏ)

I - C I L D'

2 hissə

B

Азербайджанский Государственный Научно - Исследовательский Институт.
Отделение языка, литературы и искусств — Словарная комиссия.

СЛОВАРЬ

ТЮРКСКИХ НАРОДНЫХ ГОВОРОВ АЗЕРБАЙДЖАНА

(С РУССКИМ И НЕМЕЦКИМ ПЕРЕВОДАМИ).

I-й ТОМ.

2-й ВЫПУСК.

БУКВА „B“

Баку

Издание АзГНИИ

1931

Aserbajdjaner Staatsinstitut für Wissenschaftliche Forschungen.
Abteilung der Sprache, Literatur und Kunst—Die Wörterbuchkommission.

WÖRTERBUCH

DER TÜRKISCHEN VOLKSDIALEKTE IN ASERBAJDJAN

(MIT RUSSISCHEN UND DEUTSCHEN ÜBERSETZUNGEN).

I. BAND.

2. LIEFERUNG.

BUCHSTABE „B“

Baku

Verlag A. S. W. I.

1931

AZƏRBAYCAN DƏVLƏT ELMİ TƏDKİKAT INSTITUTU

Dil, ədəbiyat və sənajei nəfisə şə'bəsi—Lugət komisjəsi.

A3-I

3678

62

AZƏRBAYCAN TURQ XALK ŞIVƏLƏRİ LUGƏTİ

(RYSKA VƏ ALMANCA TƏRCƏMƏSİLƏ).

123

I - C I L D.

2 hissə.

,,B“ HƏRFİ.

Азэрб. Респуб. ЕА
Милләтли мәдмү
китабханасы
Центральная
Научная библиотека
Аз. Азерб. Респуб.

A3
3678

Baku

Az. D. E. T. I. nəşriyati

1931

Азэрб. ССР ГАССР НАУЧНЫЙ ИНСТИТУТ
ШИРКЕТЛІК БИБЛИОТЕКА
Фонд № 12382

Азэрб. ССР ЕА НАУЧНАЯ
Институтская библиотека
Фонд № 12382

ИНВ. №

12382

Lugətin 2 hissəsində iştiraq edənlər:

В составлении 2-го выпуска словаря принимали участие:

An der Zusammenstellung der zweite Lieferung des Wörterbuches haben teilgenommen:

Lugət komisijəsi hej'əti—Члены словарной комиссии—

Die Mitglieder der Wörterbuchkommission:

Xəlilov M., Zifeldt-Simymjaqı və Həsənov A.

Məs'yl rəhbər—Ответственный руководитель—

Verantwortlicher Leiter: Xəlilov M.

Baş redaktorlar—Главредакторы—Chefredakteure: { Xəlilov M.
Həsənov I.

Redaktorlar — Редакторы — Redakteure:

{ Səmihliyev Q.,
Əlijev J.,
Rəcəbatov C.
Babazadə Ə.

Almanca müərcimləri—Переводчики немецкого

языка—Übersetzer der deutschen Sprache:

{ Yedənov O. F.
Husejnova C.

Texniqi redaktor — Технический редактор —

Technischer Redakteur: Husejnova C.

Q a t i b — Секретарь — Sekretär: Əlijev J.

I D A R Ə D Ə N.

Lugətin by byrakbışından e'tibarən aşağıdaqı dəjişiqliqlər əmələ qətirilmişdir:

- 1) Xalk dilindən alınan atalar sezu, misal, bajat, tarmaca və gejrləri, ədəbi şəqildə dejil, müəjjən rajonun tələffuzuna yjdýryrlər jazlıdır.
- 2) Artık klasik ədəbiyətdən misal qəturulməjir, jaňıbz Sabir və Molla-nəsrəddin qibi xalk dilinə jakınp tərzdə jazan ədiblər və şairlər istisna edilir.
- 3) Texniqi kyrlyş nəzərə alınarak, qəlmələrin müştəkkiləri, birinci byrakbışda oldygı qibi, ajră-ajră sutynlarda dejil, bir dəfəliq b (bak) işarətilə biri-birinin arkasında jazlıdır.
- 4) Ancak iltibas tərədən və xalk dilində tələffuzu busbutun dejişdirilmiş əcnəbi sezlər ərəb əlifbası ilə də jazlıdır.
- 5) Kəza inzibat təksimət busbutun ləgv edilmişsə də, laqin jeni təşqil edilmiş rajonların ajră-ajră təlləfuz xususijəti hələ tədkik edilmədiyindən, lügətdə əsqi cografî təksimat saklanmışdır.

О Т Р Е Д А К Ц И И.

В сравнении с первым выпуском „Словаря тюркских народных говоров Азербайджана“, носившим как бы пробный характер, в данный выпуск вводятся некоторые изменения, на которые Редакция обращает внимание читателей.

1. Помещаемые в Словаре, в качестве оправдательных примеров, виды народного творчества, как-то: пословицы, поговорки, баяти, и др. приводятся не в литературно-обработанном виде, как это было в I выпуске, а в живом произношении того или иного района.

2. Примеры из классической литературы не приводятся; они по возможности заменяются примерами из различных живых говоров; в случае надобности приводятся примеры лишь из более современных народных поэтов и писателей (как Сабир, журнал „Молла-Насрэддин“ и др.).

3. Исходя из технических соображений, сложные и составные слова приводятся не в столбцах, а последовательно в строке с отметкой **b** (см.) что указывает на то, что слова и выражения, имеющие связь с данным основным словом, помещены в словаре в соответствующих местах.

4. Арабские начертания приводятся не везде, а лишь при тех иностранных (арабско-персидских) словах, которые в народном произношении приусвоены до неузнаваемости.

5. С ликвидацией уездов и образования районов, необходимо было перейти к указанию этих районов. Но за неимением материалов по лингвистическим особенностям каждого района в отдельности, пока сохраняется в Словаре указание на старое административное деление, т. е. уезды.

MITTEILUNG DER REDAKTION.

Im Vergleiche zur ersten Ausgabe des „Wörterbuches der türkischen Volksdialekte in Aserbajdjjan“, die gewissermassen einen Probecharakter trug, werden in die neue Ausgabe einige Änderungen eingeführt auf welche die Redaktion die Aufmerksamkeit des Lesers richtet.

1. Die im Wörterbuche als Belege angeführten Beispielsarten der schaffenden Volkskunst, „wie“ Sprichwörter, Redensarten, Lieder u. a., werden nicht in einer literarisch bearbeiteten Form, wie es in der ersten Ausgabe geschah, sondern in der Orginalform des betreffenden Rayons angeführt.

2. Beispiele aus der klassischen Literatur werden nicht angeführt; sie werden nach Möglichkeit durch Beispiele verschiedener lebender Dialekte ersetzt. Wo es die Notwendigkeit ergibt, werden nur Beispiele aus den moderneren und Volkspoeten und Schriftstellern (wie „Sabir“, Zeitschrift „Molla Nasredin“ u. a.) zitiert.

3. Von technischen Frwägungen ausgehend, werden zusammengesetzte und zusammengestellte Wörter nicht unter einander (in Spalten), sondern fortlaufend in der Zeile mit der Bemerkung (b) (siehe) angeführt, was darauf hinweist, dass die Wörter und Ausdrücke, die eine Beziehung zu dem gegebenen Grundworte haben, im Wörterbuche an den betreffenden Stellen angeführt sind.

4. Arabische Schriftzeichen werden nicht überall angeführt, sondern nur bei denjenigen Fremdwörtern (arabisch-persischen), die in der Volksaussprache bis zur Unkenntnis verstümmelt sind.

5. Im Zusammenhange mit der Beseitigung der Kreise und der Neubildung von Rayons, ergab sich die Notwendigkeit diese letzteren zu nennen. Da jedoch die notigen Daten der Besonderheiten jedes einzelnen Rayons fehlen, werden im Wörterbuche vorläufig die Hinweise nach der früheren administrativen Einteilung, d. h. nach den Kreisen, beibehalten.

B.

B — Turq əlifbasınyň iqinci hərfi, cinqılılıcı dodak səsider; bə'z rajonlarda qalmá ortasında və axýrynda f-a v-ja denur: qitab—qitaf, baba — b a v a (Şmq, Q). — Вторая буква тюркского алфавита; звонкий губной согласный звук.—Der zweite Buchstaben des türkischen Alphabets.

1. Ba!? = **Bah!** — 1) Hejrət, korky və təəscüb ifadə edər.—Междометие, выражющее удивление, испуг.—Ein Ausruf der Verwunderung, des Schreckens.

— Ba!!.. nə zorva canavardı (Kz).
— Bah! nə deirsən əşil? (Q).

2) Təsdiki ifadə etdirməq üçün sıyal jerində işlənir.—Употребляется вопросительно с удивлением: правда-ли? да так ли?—Wird bei Fragen gebraucht, die eine Verwunderung ausdrücken z. B. ist's möglich?

— Bujun iqi tulqu tyttym! (Kz).
— Ba!?

2. Ba || va (Şmq, Kz) — Rəbt ədətəbdyg.—Часть речи (союз), связывающая повторяющиеся слова, предложения.—Dient als Bindewort (Konjuktion) bei sich wiederholenden Wörtern.

— Намыза ad-ba-ad jazmışam (K).

Ba — b. **Бә.**

Bab || **bav** (Q) — Mukabil, taj, barabar; yjgyn.—Равный, подходящий, соответствующий.—Ebenbürtig, passend, entsprechend.

— Altıńčı ustunqə b a b elə, qərən desin ha-kele (a. s.).

— O mənim b a v ı t dej (Q).

— Bablı b a b ı n p tapmasa qunu ahvaj ilə qeçər (a. s.).

~ olmak = ~ qəlməq—Taj olmak, cyrlasmak, bir biçimdə, bir xasijətdə, bir səvijjədə, biri-birinə yjgyn olmak.—Б. подходящим, б. равным (по праву, характеру).—Passend, gleich sein (dem Charakter nach).

— Sən mənijnən heç b a b ola bilməssən (B).

— Sən onnan b a v qələ bilməssən (Q).

Baba || bava (Q), **boba** (B)—Atanın və ananın atası; bə'z jerlərdə ata mə'nasına da işlənir.—Дед; в некоторых местах употребляется также и в значении отца.—Der Grossvater; in manchen Gegenden wird auch der Vater so genannt.

— B a v a m mana qor dejif, qəlif-qədəni vyr dejif (a. s. Şmq).

~ **jurdy** — b. **Jyrd** (Baba ~ y).

Ana ~ — Ananın atası.—Дед по матери.—Der Grossvater (mütterlicherseits).

— A n a b a b a m qıznən jadıma qəlir, o ələndə mən lap balazejdım (K).

Ata ~ — Atanın atası.—Дед по отцу.—Der Grossvater (väterlicherseits).

— A t a b a b a m ələndə atam lap qicijmiş (K).

Yly ~ — Nəslin ilq ag sakkalı, atası, ilq patriarch. — Основатель племени, прородитель, прадед.—Der Stammvater.

Babadankalma—Çok yzak zaman dan, əsqidən kalma, qəhnə, əsqi.—Дедовское, оставшееся со временедедов, старинное, древнее.—Grossväterlich, von Vorfahren vererbt, altertümlich, uralt.

— B a v a d a n k a l m a bir kыgъх çax maxlı tufəjmiz (tufənqımız) varlığdı, ony da apardıslar (Q).

Babaj || **bobaj** (B) — Rysların turq kocalarına, turqlerin dərys kocalarına verdiqları ad.—Так тюрки зовут старого русского и наоборот, русские зовут старика—турка.—So nennen die Türken einen alten Russen und auch umgekehrt die Russen einen alten Türkern.

— Dajım qılun həjetindeki b o b a j qıl sedə kyllig elijir (B).

Babajogyrт — Qəndirbirbazын ja pıjsa qəzən jalancı pəhlivan.—Клоун, паяц.—Der Clown.

— Sən nə babajogyrт qimi atıb tuşursən? (Q).

Babakorxyram = **Aj bava korzyram** (Q) — Uşak ojyny: yşaklar bir birinin etəqindən dytyb, cərqa ilə duzulurlar, bir adam da qanarda dyryb, canavar sıfətilə onlara hucum edir; by

hucum etdiqdə, başda dyran adam (ana) onlarъ kogujut. — Название игры: дети, ухватившись друг за друга, становятся в ряд; один из них изображает из себя волка и нападает со стороны на остальных; впереди стоящий их защищает. — Ein Kinderspiel (Wolf und Verteidiger).

— Aj bava, k o r x u r a m!
Korxma! karaqetüqdu. (Q).

Babakyl — 1) Boz tənəqili mərcan.

— Название сероватого коралла, агат. — Der Achat, Korallenachat.

— Baxımyň b a v a k y l l a r ы itif (Q).

2) Şejtan ilbiz. — Aitka. — Die Schnecke.

Әjə! o b a v a g y l n y niјe eldurursən jazъx deýmit? (G).

Babal — b. Vəbal.

Babalı || bavalı Q, babali, (Şmx) — Jel xəstəliji olan, revmatizmli adam. — Ревматик. — Der Rheumatiker.

— Babalı adamlara rutybət jerdə oturmax zijańdь (Şmx).

Babalık || bavalıx (Q, Kz) — 1)

Ədəq baba dogma olmajan. — Неродной дед. — Nicht der leibliche Grossvater.

— Nasır mənim bavam dej, bavalıgымын (Kz).

2) Babalı pənələr üzərindəqi hakky. — Обязанности деда по отношению к внукам. — Die Grossvaterpflichten.

— Eh! bavamsa da, bir bavalıg eləmədi (Kz).

Babat = Babatca — بابت || bavat

(Q), bobat (B) — Ortabab, ortahal, orta həddə jakyn, munasib. — Средний, удовлетворительный. — Mittelmässig, genügend.

— Әmir bujun bavattı (Q).

Babatca — b. Babat.

Babatlaşmak = Babatlanmak || bavattaşmax (Q). — Jakşılaşmak, sagalmak, ajpymak. — Поправляться, выздоравливать, улучшаться. — Sich erholen, genesen; sich bessern.

— Kyly bir ajdy, azaggyjdy, indi bir az bavattaşftı (Q).

Babъ — بابъ || babi (Q), bavъ

(Şmq) — 1) „Bab“ ləkəbi ilə Sejid-Əli-Məhəmməd tərəfindən kojylan dini

tərikətə tabe' olan adam. — Бабид, последователь Баба (секта). — Anhänger der Babitensekte.

2) Dinsiz, imansız, joldan azan, e'tibarsız. — Неверующий, еретик; непользовшийся авторитетом. — Der Ungläubige; der Mensch, der keine Autorität besitzt.

— Sadıx b a v ы qimi adamdь, dini məsəvi-ha joxdy (Şmq).

— By isə, bəs o ıəinin də işi kyllabədь Dini, imanъ danъb, joldan azıbbədь b a v ы d ы r (Sabir).

Babılık || babbılg (B), babiliq (Q), bavılıx (Şmq) — Babъ məz-həbi. — Бабизм. — Der Babismus.

— Koşımyzı babbılar jolınnan azdılgıb, babbılg a çagırmag isdiğirmişdər (B).

Bac = Bacxarac || baz (Q, Kz, Şmq) — Verqi, təzminat. — Дань, контрибуция. — Der Tribut, die Steuer, Abgabe, der Zins, die Kontribution.

— Qəl sənə sejləjim bəzirəqən başy, qəlmışəm səndən b a c alam, qədəm (Qorogly).

— vermətəq — Tabə olmamak, sajmamak, itaət etmətəq. — Не признавать, не подчиняться. — Nicht anerkennen, sich nicht unterwerfen, sich nicht fügen.

— Mən elə adamlara b a z vermətəm qəssin adamın tafsınlı! (Kz).

Baca || baza (Q, Kz, K, Şmq, Ş), bacə (Şmx), boca (B) — Kazma damllarda pəncərə əvəzinə və tustu çəktəga maxsys olan deşiq. — Отверстие, в которое входит воздух и свет, отдушик, духовое окно, форточка, печная труба. — Öffnungen in Erd-oder Bauerhütten zum Rauchabzug und Lüfterneuerung.

— Laj-laj dedim ycadan,
Səsim چىكىد ب a c a d a n,
Saklasın pərvərdiçər
Çiçəqdən kyzylçadan („Laj-laj“ — e. m.).

— Mən qı damdan, b a c a d a n baxma-zıbdem.
Sy qimi hər tərəfə axmazlıdım. (Sabir).

Bacabaca || bazabaza (Şmq) — Nevryz bajramınyň akşamъ каръ-каръ-qəzib, paj almak adəti. — Собирание по домам подарков детьми вечером накануне праздника „новруз байрам“ (обычай). — Ein Gebrauch der Kinder am Vorabend des Festes „Novrus Bairam“ von Hof zu Hof zu gehen und Gaben einzusammeln.

— Bejzə yşaxlar b a z a b a z a qəzdirdişi jerdə, bizim qədəni it tytyf (Şmq).

Bacadanduşmə || bazadantuş-mə (Oʃ) — Havańj, asanlıkla əldə edilən. — Легко и случайно достающеется; находка. — Ein leicht gelegentlich erworben; der Fund.

— Sən eləsən, by laf bazadantuş-mə oldy (Oʃ).

Bacak = **Baldırbacak** || bacax (Kz), bazax (Oʃ, Șmq) — Hevsələ sumuqundən topyga kədər olan uz — Hora. — Das Bein.

— Haravadan tuşəndə jyxıldım, baza-gı m hələ də agtayıj (Oʃ).

Bacaklı || bazaxlı (Oʃ, K), bacaxlı (Ş), bacagli (B), bacaxlı (N) — Arvaların bəzəq üçün takdıkları Avstrja (jaxyd Holland) əsqi kəzəl pyly. — Австрийский или голландский червонец, употребляемый женщиными для украшения. — Eine österreichische oder holländische Goldmünze, welche den Frauen als Schmuck dient.

— Bacaxlı çok ucyzlaşılıb (N)

Bacalık || bazalıx (Oʃ, Șmq) — Bacajeri. — Место для дымохода в печной трубе. — Die Stelle im Schornstein für das Rauchloch, den Rauchfang.

— Əju tiqtirəndə bazalıx koymayıf (Oʃ).

Bacanak || bazanax (Kz, Oʃ, Șmq, K), bacanag (B), bacanax (Kb) — iqi bacı — ərinin kohymlykları — Свойяк (муж свояченицы). — Der Schwager (Schwestermann).

— Jeddi bazanax bir jerdə jol oędillərmış biri dejir „Bir adam olsejdi səhbət elərdi“ (ms).

Bacanaklık — Bacanak kohymlygy. — Положение или состояние свояков, своячество. — Die Lage oder der Zustand der Schwäger.

— Oların da bazanaxılgı bir-birinə tuşmədi, havaxdı, qusuludular (Şmq).

Bacarık || bazarlıx (K, Kz, Șmq), başarlıx (Oʃ, K) — Iste'dad, kabiliyat. — Уменье, способность. — Das Verstehen, die Kenntnis, Fähigkeit.

Bacarıklık || bazarlıx (Kz, K), başarlıx (K, Oʃ) — Əlindən iş qələn, iste'dadlı, kabiliyatlı. — Умелый, способный. — Gewandt, geschickt, fähig.

— Bazarlıx adamın başına dənum (Oʃ).

Bacarmak || başarmax (Oʃ, K), bazarmax (K, Kz), başarmag (B) — Əlindən iş qəlməq, iste'dadlı olmak. — Уметь, мочь. — Verstehen können.

— Başarana can kyban (e. s. B).

Bacı || bazı (K, Oʃ, Kz), bacı (B, L) — 1) Kız kardaş, həmşirə. — Сестра. — Die Schwester.

— Baxçada qullər bacı .

Oxyr bülbüllər bacı

Dizuvı fetir jandırıdi

Qeçər by qunnər bacı (e. m.—B).

2) Qəlin və kəzələrə hərmətlə tıracəət etdiqdə sejlenilir. — Форма обращения к невесткам и девицам. — Eine Anrede an die Schwägerinnen oder an junge Mädchen.

— Aj bazı! Əjdə qisi xajlagı varsa dejnən səni çağırıllar (Şmq).

~ — **cici** — 1) Ana-bacı, arvat kohymlar. — Близкая женская родня, близкие подруги. — Eine nahe weibliche Verwandte, Freundin.

— Qənə bazı-cizi ni nə başına jüyfsan (Oʃ).

2) Iqi kəz və ja kadın dostlygy; aşnalılk, jakınlılk. — Дружба двух женщин. — Die Freundschaft zweier Frauen.

— Belə daava elemeqlərinə baxma, bir hoyrдан soyra qərcəqsənqi, qənə bacı-cicidular (B).

Bacıkardas || bacikärdeş (B), bazıkardaş (Oʃ) — Bacı ilə kardaş; bacı və kardaş qibi mehriban olanlar. — Брат и сестра; как родные брат и сестра. — Bruder und Schwester; wie verwandt.

— Əşı, biz çoxdan bazıkardaş olmyşyx (Oʃ).

Bacıkızı || bacıkızı (B) bazıkızı (Oʃ) — Bacınpın kızı. — Племянница по сестре. — Die Nichte (schwesterlicherseits).

— Sən də bacıkızı olmadın, başına bəla oldyn (B).

Bacıogly || bazıogly (K, Oʃ, Șmq), bacıjogli (B) — 1) Bacınpıgły. — Племянник (сын сестры). — Der Neffe (Schwestersohn).

— Qetdim qərdüm daji — bacıjogli otutyb uzum jüssilər (B).

2) Jaşlı adamın, adınpı bilmediqi cavapçı çağırıqsan verdiqi ad. — Форма вежливого обращения старшего, к незнаком-